

Páholy és karzat

Marosvásárhely színházi élete
a 19. század második felében

Zalányi Gyula anyaggyűjtését
kiegészítette és a kötetet összeállította
Kuszálik Péter

Kuszálik Péter

Zalányi Gyula

6. A SZÍNHÁZÉPÍTÉS GONDJA ÉS A SZÍNÜGY PÁRTOLÁSA

6. 1. Kezdeti sikerek

Marosvásárhelyen az idők folyamán több bizottság 'rendezte' a színházügyet. Az 1800-as évek elején működött a 'Nemzeti Jászó Színi Institutumnak ügyelésére az Ország Rendeitől kinevezett Comissio' – másképp *Theatralis Comissio* –, Teleki Mihály főkirálybíró elnökle alatt, s nekik volt köszönhető az ún. deszkaszínház felépítése. (Lásd a 5. 2. fejezetet.)

Teleki Mihály halála után a színpártolás komolyabb formát csak 1837-ben öltött, amikor is megalakult a 'Nemzeti Színész Társaságot Pártfogoló', a későbbi színpártoló egyesület őse. „Feladatának ismerte, hogy vásárhelyi téli működésük alatt biztosítsa a társulat tagjainak havi fizetésük rendszeres folyósítását. (...) A Pártfogoló súlyos ráfizetéssel pártfogolt. Tagjait nyilván anyagi haszon ígéretével toborozták annak idején, és most [1839-ben] duzzogva hátat fordítottak a mecénáskodásnak.” – Nem akkor, hanem később szűnt meg, de sem a Pártfogolónak, sem a többi bizottságnak nem volt annyi szava, vagyona és ereje, hogy színházépületet építtessen a városban. (*Szentimrei*: 51; *Kiss*: 96–99)

1855-ben is volt valamilyen halvány kezdeményezés, eredmény nélkül. (Lásd az 5. 6. fejezetben.)

A mindenkori 'commissiók' feladataik közé sorolták a kőszínház építését és/vagy az ide érkező színtársulatok támogatását – erről és az egyéb feladatokról lesz szó az alábbiakban.

A következő idézettel egy kicsit előre ugrunk az időben: „A kiegyezés utáni szellemi fellendülés eredményezte a 'Színügypártoló egyesület' 1884-ben való alapítását Bánffy Zoltán elnökletével. Az alapszabályokból kitűnik, hogy ez az egyesület a célját eléréndő: »gyűjti az állandó nemzeti színház építéséhez szükséges összegeket, addig is, míg az építés valósíthatatónak, arra fog törekedni, hogy a színelőadások céljaira megfelelő helyiség álljon rendelkezésre, s úgy a színpad, mint a nézőtér berendezése az igényeknek lehetőleg megfelelővé tétessék. Kiváló gondja lesz odahatni, hogy Maros-

vásárhelyt mentül jobb tagokból álló rendszeres magyar színtársulat működjék...» Az egyesület 1887-ben újjáalakult, s *hosszú működése alatt érdemekben gazdag tevékenységet fejtett ki; (...)* a szépen induló fejlődést a világháború zavarta meg.” (Kiss: 96–97)

Nem az volt a célunk, hogy ’lelőjük a poént’, hanem hogy jelezzük: ha egy-két mondatral foglaljuk össze a történeteket, az felületes értékeléshez vezethet. Ugyanis távolról sem volt ’gazdag’ az a bizonyos ’tevékenység’. – Nem vitás, hogy nemes cél érdekében szervezkedtek, csak az esetek többségében mindig összejött egy-két akadályozó tényező. Sajnos.

Térjünk vissza az 1855-ös próbálkozásokhoz.

1856. júl. 18-án gróf Toldalagi Ferenc Bécsben elkészítteti a Vásárhelyen felállítandó Magyar Nemzeti Színház tervrajzait, melyeket Wittich József könyvüzletének kirakatában közszemlére bocsátanak. – 1856. okt. 1-jén részvénytársaság alakítását határozzák el az építendő színház érdekében; elnöke gr. Toldalagi Ferenc, alelnöke dr. Knöpfler Vilmos kerületi főorvos. Toldalagi vállalja, hogy a terveket beterjeszti a kormányhoz. (*Sebestyén 2010*)

Nem sikerült kiderítenünk, hogy a korabeli sajtóban melyik volt az *első* közlemény, mely a marosvásárhelyi állandó színház témáját boncolgatta, az egyik – másutt nem említett – előfordulást az Enyedi Sándor színház-történészről kapott fénymásolatból ismerhettük meg. A kolozsvári *Korunk* 1862. ápr. 13-i számában szignó nélküli cikk jelent meg: *A m.-vásárhelyi állandó színház ügyében* címmel. A rövid szöveg tíz indázó körmondatból áll, ebből csak egy motívumot („a marosvásárhelyi színház állandósítása Kolozsvárnak is jól felfogott érdekében áll” – elsősorban a két város közelsége miatt) és néhány gondolatot emelünk ki: „Ha az országos színi választmány az ügyet méltó pártolásban és mielőbbi gyámolításban részesíti, akkor bizonyosak lehetünk abban is, hogy városunk nem fog fillérkedni és a készpénz-segélyen kívül a szükséges épületfa nagy részével is hozzá fog járulni az építéshez.” Továbbá: az épületnek – „hogy magát rentírozhassa” – kettős szerepet kell betöltenie: színház és táncterem. Ez a pragmatikus gondolat közel negyven év múlva tért vissza a „lesz-e vigadónk?” témájú cikkben. De addig még sok víznek kell lefolynia a Maroson.

1862 szeptemberében id. gr. Teleki Domokos az állandó kőszínház érdekében értekezletet hív össze Matskássy Lajos otthonába. Megalakul a

Színházépítő Bizottmány. Gr. Lázár Mór és br. Henter József telekrészt ajánlanak fel az építendő intézmény számára. (*Sebestyén 2010*) Erről a bizottmányról nem sokat tudunk, vélhetően ez is csöndesen elhervadt.

A vásárhelyi állandó színház ügyében a (kolozsvári? pesti?) *Magyar Polgár* is cikkezett 1868. április 10-én. „Ezt írják: ’az eszmét még 1848 előtt pendítették meg; a tervet részvények alapján akarták végrehajtani, de anynyiban maradt. 1858-ban a dolog másodszor is szóba jött; az alapra többen bált rendeztek, melynek jövedelme 100 forintot meghaladott. Bulyovszkyné Kolozsvárról, erre a célra egy jutalomjátékának jövedelmét küldötte el; Komáromi Ferenc két kis vígjátékát hasonlólag erre a célra adták elő. A pénzek befolytak, de jelenleg ki kezeli? Annyi év óta a kis tőkéből mi lett? Felvilágosítást kérünk.’ A közönség jogosan elvárhatja, hogy az illetők ezen ismételt felszólalásokra válaszoljanak; ki közpénzeket kezel: minden percben nyílt számadással tartozik.” (*Székegy Közlöny*, 1868. ápr. 18.) – Erre a cikkre hivatkozott három évvel később az akkori cikkíró: „kívánatos lenne a dolog mostani állása felől is, kissé nagyobb terjedelemben a közönséget felvilágosítani; továbbá kívánatos lenne a gyűjtővek kibocsátása, vagy ha már kibocsátva lennének, kissé nyilvánosabban járni el a gyűjtéssel. Az illetők e téren nyílt és részletes tudósítását reméljük.” (*Székegy Hírlap*, 1871. ápr. 22.)

6. 2. A kolozsvári és pesti példa

A mindenkori komissziók nem hivatkozhattak arra, hogy nincs példa, mert igenis: volt. Nem sok, de abból a kevésből is volt mit tanulni. – A jót mástól átvenni pedig nem szégyen; maguk a kolozsváriak is nyugati minták szerint dolgoztak.

Tekintve, hogy 1821-ben már állt a kolozsvári színház, igazán nem kellett messze utazni, hogy a komisszió tagjai megtekinthessék azt. A 19. század végén így írta le a színházban használt műszaki megoldásokat és a nézőteret Ferenczi Zoltán könyve: „volt három szobát (díszterem, parasztszoba, lovagterem), egy kertet, egy utcát és egy börtönt ábrázoló függöny 40 oldalfallal, 11 szuffitával, melyek javítva máig [1897] is megvannak. A többi szerelvényeket, csekély kivétellel, utóbb az egyes bérlők csináltatták, főleg Nagy Lázár és a főúri részvénytársaság. Ezek a díszcsillárral együtt 3410 forintba kerültek.

A színház, habár tökéletlenül, két nagy vaskályhával fűtöni is lehetett. Világításra olajlámpák és gyertyák szolgáltak. A földszintet a 12 lámpás, kékre festett, ezüst díszű csillár világította; de rendes játékon csak 6 lámpa égett. Kilenc olajlámpa égett a folyosókon, a zenekarban minden zenész előtt egy gyertya állt, a színpadot láncon leereszthető és felhúozható tartóléceken három sor gyertya világította meg hat-hat gyertyával, ugyanennyi égett a függönypadláson is. Nagyon fényes előadás, mint a megnyitás-kor, a lámpákon kívül 200 gyertya égett, rendszeren 140 vagy 120, olykor csak 100. Előadások előtt a színház bejáratánál két nagy szögletes olajlámpát gyűjtöttek meg.

Ilyen volt az 1821 március elejére elkészült színház. Belefért Nagy Lázár számítása szerint: a páholyokba kb. 400, a földszintre az ülőhelyekre 180, állóhelyekre 2–300, a karzaton ülőhelyre 300, állva 200 személy. Kényelmesen láthattak benne 800-an, ha ünnepi vagy névnap előadás, gyűrvő volt, 1200–1400 néző is elfért, de ilyenkor »soknak helye sincs a nézhetésre, és a nagy meleg elkábítja az embert«. Általában a lehető kényelemmel volt rendezve, s ebben a Schikaneder bécsi színháza, mely akkor fényességéről híres volt, szolgált mintául.” (Ferenczi: 270)

Jóval későbbi példát is idézünk – a pesti magyar népszínház javára „a részvényaláírások igen szépen folynak; máris 100.000 forintnál több van aláírva” – írta 1869. május 19-én a *Székely Hírlap*; s azt is tudjuk, hogy a gyűjtés eredményes lett, hat év múlva avatták az épületet.

Egy héttel az új népszínház megnyitása után a marosvásárhelyi újság rövid áttekintést közölt, kezdve az ötlet kipattanásától a megvalósításig.

Az ötlet, ahonnan elindultak: „»Kellene egy magyar népszínház, melyben dráma, népszínmű, vígjáték, bohózat, operett, néptánc s mindenféle vegyülék, közben még csalogató mutatványok is adatnának.« – Így írtak a központi lapok ezelőtt 8–9 évvel, így született meg a magyar népszínház eszméje, s így vált az ige testté. (...)

1872-ben Miklós Gyula vidéki színházigazgató saját erejéből építtetett az István téren egy ideiglenes népszínház, mely alig másfél évi fennállása után elbukott. E bukás előidézését nem a magyar közönség hiányában, hanem a gyakorlatlóság eltévesztésében kell keresnünk.

Az állandó népszínház eszméjének megpendítése után *színi bizottmány* alakult, mely aztán aláírási íveket bocsátott ki.” – A gyűjtést felkarolta a magyar sajtó, valamint a vidék is: templomi gyűjtéseket, műkedvelő

előadásokat, táncvigmakat rendeztek, s az így összegyűlt pénzből kezdtek meg az építést a főváros által adományozott telken. Így hat év múlva célba értek: „Budapest vegyes ajkú lakossága magyar előadásokon mulatva magyarosodik”. (*Erdély*, 1875. okt. 22.)

6. 3. 'Bezzeg mások'

Példákban nem volt hiány, tehát nem ez volt az oka annak, hogy Marosvásárhelyen nem sikerült 'ötről a hatra' jutni. Ötletekben sem volt hiány, s azt is tudjuk, hogy tervek is készültek, ám az építkezést illető végső döntést minduntalan elodázták.

A város hangadó személyiségei koronként – olykor csak a látszat kedvéért – meglengteték a 'nekünk színház kell' zászlót, de az igazi áttörés várattott magára. A szolgálatos zsörtölődők is gyakorta morogtak, mindhiába.

Nem szívesen ítélnének déd- és nagyapáink tehetetlenségét látva, így csak annyit kockáztatunk meg: *talán másutt kevesebbet szerveződték–morgolódtak, s többet cselekedtek*. Úgy tűnik, hogy a város népe, közönsége, tanácsa képtelen volt továbblépni.

A zsörtölődők *Szilágysomlyó*t hozták példának, külön kitérve arra is, hogy a városkának még tízezernyi lakója sincs. „A helybeli műkedvelők nemes törekvése, sok jótékony cél elősegítése a 'magas körökben' tapasztalt hideg közöny miatt, úgy látszik, hogy még tervben összedől. *Nem elég a frázis, a szó – tettel kell a síkra szállni*, ha a közérdek úgy kívánja. A kis Szilágysomlyó kisedővodát állított elő műkedvelői erélyes szorgalma által, s októberben *állandó színházának* alapkövetélteli ünnepélyét fogja megtartani, míg a csaknem hétezerrel több lelket számláló Marosvásárhely az 'előítéletek' ferde fogalmai miatt egy műkedvelő társaságot sem hajlandó létrehozni.” (*Erdély*, 1872. szept. 19.) – „Szilágysomlyón e hó 30-án lesz az újonnan épített állandó színház megnyitási ünnepélye, új díszletekkel és jelmezekkel a helyi műkedvelők által.” (*Erdély*, 1873. márc. 27.) Nota bene, az épületet télen építették (abban az időben ez nem volt úzus!), s a színház – becslésünk szerint – nem lehetett nagyobb egy szocreál kultúrháznál: nagy terem, színpaddal, raktárral, öltözőkkel, műhellyel, vélhetően zsinórpadlás, süllyesztő és zenekari árok nélkül, esetleg egy gerendákból rótt karzattal. Ámde: színháznak építették, önerőből.

Szűk emberöltő után Marosvásárhely még mindig hezitált az építkezést illetően, *Sepsiszentgyörgyön* viszont – úgymond – készen állt a színház. A háromszéki hírlap tudósítását emígy kommentálta a vásárhelyi lap: „ott van színház, de nincs egylet, nálunk van színpártoló egylet, de nincs színház”. (*Székekely Lapok*, 1899. máj. 25.)

[Nyissunk egy zárójelet a *sepsiszentgyörgyi* színház kedvéért. 1850 előtt a Bálházban tartották az előadásokat, s miután 1856-ban elkészült az új városháza, akkor az emeleten lévő díszterem lett az új színjátszó helyszín; a szétszedhető színpadot a padláson tartották, s mikor szükség volt rá, akkor lehozták és összeszerelték. 1870-ben az alsó szinten erősítési munkálatokat végeztek, 'aládúcolták' a nagytermet, ezzel mintegy előkészítve a későbbi átalakítást. 1899-ben faltöréssel megnagyobbították a dísztermet és több – a színpadtechnika által megkövetelt – módosítást hajtottak végre. A helyi lap ezt így értékelte: „Az erdélyi részekben Kolozsvár és Dés után Sepsiszentgyörgy az érdem, hogy itt *úgyiszlóván állandó színházról* is lehet szó. Mert a díszterem egészen erre a célra épült résszel bővült meg, s ma már a vidéki szintársulatok és műkedvelők saját otthonuk gyanánt köszönhetik az újjraalakított szép termet.” (*Székekely Nemzet*, 1899. jan. 15.; idézi: *Salamon*: 192)]

Hasonló 'bezzeg'-péllda volt *Dés* városa, erről a későbbiekben szólunk. (Lásd a 6. 9. fejezetet.)

A korabeli sajtó többször vette át más város színházi híreit; ezeket bizonyára a bizottsági emberek is átolvasták. A mai olvasó számára is tanulságos pl. az alábbi, debreceni adatokat közlő hír. A színházi választmány jelentéséből megtudhatjuk, hogy az 1868/69. évi bevétel: 61.055 frt 67 kr, kiadás 60.780 frt 23 kr volt. A város évenként 10.260 forinttal segélyezi az intézetet, részint készpénzben, részint világítással, fával és nyomtatványokkal. A lefolyt színidény alatt 219 előadás volt. Színre hozott 41 eredeti darab, 178 fordított (34 opera, 12 balett). (*Székekely Hírlap*, 1869. dec. 29.)

6. 4. Egy vitákkal terhes esztendő – 1877

6. 4. 1. 'Marosszéki' vitaindítója

Színészetiünk érdekében címmel 'Marosszéki' hosszabb cikkét olvashattuk a *Marosvidék* 1877. jan. 7-i számában. Néhány kiragadott idézet és gondolat:

„Mindenek előtt a leghatározottabban vissza kell utasítanunk azon, a lapokban is kifejezést nyert vádat, hogy városunk közönsége a jó színtársulatot ne pártfogolná. Ismerjük a vád eredetének okát és terjesztőinek érdekét. (...) E vád a kolozsvári színtársulatnak legutóbbi itt mulatásának idejéből származik; pedig bizony városunkban a kolozsvári színtársulat nyári bevételei mindig is elég jók voltak, egészen addig, míg a társulat jó volt. De mikor az a sokat felhányt, kolerás, deficités év volt, akkor a társulat nem volt jó. [Ennek ellenére a társulatnak városunkban 17 ezer forint bruttó bevétele volt – olvashatjuk néhány sorral alább.] Akkor a társulat színe java – Mátrai Béla, Boér Emma, Kassai Vidor, Némethi Irma stb. – másfelé voltak elszereződve, s az operett is oly gyenge volt (...), hogy a közönség igényeit ki nem elégítette, és a kolozsvári lapok a legtöbb tag játékát egyhangúlag kritikán alólinak mondták, és emiatt a közönségnek fent nevezett kedvenceit vissza kellett szerződtetni. (...)

Hogy jó és méltányos műigényeinek megfelelő társulatot a székely főváros pártfogolni is tud, azt fényesen bebizonyította a kolozsvári színtársulattal szemben egy évtizeden át, amidőn nyaranként legörömostebb és minden évben Marosvásárhelyt kereste fel a kolozsvári színtársulat, és panasza ritkán volt oka.

Bár fájlaljuk, hogy a kolozsvári, most oly kitűnő színtársulathoz *jövő nyáron* nem lesz szerencsénk (*Nagyvárad részesülvén ebben a szerencsében*), de másfelől annyiban örvendünk is rajta, hogy így *egészen a magunk erejére lévén utalva meg kell próbálnunk*, hogy (...) minden télre – amikor a közönség nincs a fürdőkre úgy szétoszolva –, egy szolid és a méltányos igényeknek megfelelő *színtársulat állandósítását biztosítsuk*. (...) Az idők változtak. A terhek nagyobbodtak. Senki sem tagadhatja, hogy nyomasztóbb viszonyok közt élünk, mint csak pár évvel ezelőtt is. Az április 12-i tűzvész sokunknak elhamvasztá házáat és birtokát, de Istennek hála *annyira még nem jutottunk, hogy a székely főváros művelt közönségéből egy színház-látogató közönség ki ne telnék.*”

Azokhoz fordul, akik anyagi megerőltetés nélkül tudják vállalni a színügy pártolását. Ha nincs is sok ilyen család, annyi bizonyára akad, amennyi „egy életrevaló színtársulat egzisztenciáját s télire városunkban maradását biztosítja.”

Januártól egy „valóban pártolásra méltó színtársulat látogatja meg a várost”, melyet Csóka Sándor vezet. Csóka „becsületes, jellemes és irodalmilag képzett színigazgató, aki nem fogja a székely főváros közönségét *Farkas Béni*-féle ízléstelen fércelményekkel bosszantani, mint azt a tavalyi igazgató tette, sem humbugokkal félrevezetni a közönséget”. Eddigi vendéjátékai során „megnyerte a közönség bizalmát és elismerését”. A cikk szerzője szerint minden érv a támogatás mellett szól, ezért bérletkötésre szólítja fel a közönséget.

6. 4. 2. 'Eperjesi' úr véleménye, és: mi van a pénzalappal?

Színészetünk c. írásából idézünk: „Nálunk *nem tud a színészet zöld ágra vergődni*. S nézetem szerint nem is fog egyhamar. Miért? Mert – amint 'Maroszséki' mondja – a társaság rendesen gyenge, s a közönség várakozásának nem felel meg. S ebben igaza van...”

Igen sokat megtehetünk hazafiságból, de e tekintetben ennek is háttára van. Aki szakmájában kontár, s azon felül emelkedni nem tud vagy nem akar, ne álljon be művésznek; mert aki csak azért színész, mivel a fecske-életet jobban szereti, mint más, képességének megfelelő s tán terhesebb életmódot, az a közönség e tekintetbeni hazafiságából nem él meg. (...)

Nézetem szerint azonban nemcsak a társaság minőségében rejlik a nem-pártolás oka, hanem abban is, hogy *nincs színházunk*; mert ha színházunk volna, melyben a közönség egy kis kényelmet is élvezhetne, bizonyosan tömegesebben látogatná az előadásokat, s akkor lennének jobb színészeink is.

Abban a boldog időben, midőn a színházat teátrumnak nevezték, a színészt meg komédiásnak, midőn a honoratorok [értelmiségiek] 'tyúkért, kalácsért' oda ültek, ahová nekik tetszett, egy-egy nemes ember pláne még pipára is gyűjthetott: abban az időben jó volt a csűr is, csakhogy egy kis komédiát lássunk; de most, midőn a közönség ízlése a komédiástól a művészig emelkedett, midőn valami kiválóbbat, jobbat is szeretne látni,

megkívánja azt is, hogy azt az estét, melyet a színházban eltölteni akar, fesztelenül, kedényesen s ebből kifolyólag kényelmesen is töltsse el.

Vajon a mi Apolló-termünk erre alkalmas-e? Korántsem...” (Vö. 4. 3. fejezet.)

A színpadnak ’kiszakasztott’ hely túl kicsi, azon nem is lehet nagyobb szabású darabot előadni. A nézőtérnek nincs lejtése, a hátrább ülő néző az előadásból alig lát valamit. A zártszékek is szűkre szabottak, s ha egy-egy jobb előadásra az első sorokba még pótszékeket is beraknak, akkor „jaj annak, aki távolabbra szorult”.

Magyarán szólva: „... *nincs a publikum nagyságához, kényelméhez s az előadások igényeihez illő színházunk.*” (Mv, 1877. jan. 25.)

Egyszerű és logikus az okfejtés, a cikk lényegét az utolsó mondat foglalja össze. Mai szemmel (de nem a mai körülmények között!) még azt is mondhatnánk: kicsi és szegény volt a város ahhoz, hogy egy kőszínházat és állandó társulatot megbírjon, de lám, a sokkal kisebb Szilágysomlyó már korábban fölépítette a maga színházát.

A feladat nyilvánvaló: színházat kell építeni, a kor igényeinek megfelelően. Ezt már korábban is megfogalmazták, s a hozzávaló pénz is elkezdték gyűjteni, ám a gyűjtés valahol elakadt. Erről néhány számmal korábban lehetett olvasni egy névtelen elmélkedésben.

A hírek között megjelent szösszenet az *állandó színház pénzalapja* körüli kérdéseket feszegeti. – Íme az általunk átszerkesztett szöveg.

A marosvásárhelyi állandó színház alap javára évekkal ezelőtt százakra menő összeg gyűlt volt be, amelyhez néhány színművésznőnk – köztük Prielle Kornélia – egy-egy előadás tiszta jövedelmével járult hozzá. Az adakozó közönség vajmi keveset tud arról, hogy hol, miképp és ki által kezeltetik az alap, sőt azok is kevesen vannak, akik ennek a létezéséről tudnak. Lapunk nemes föladatának tekinti az ily közérdekű dolgokban lapja olvasóit tájékoztatni, ezért nyilvánosan felszólítjuk az alap jelenlegi vagy volt kezelőjét, hogy közönségünket lapunk útján értesítse, mennyire szaporodott ez az összeg, ki és miképp kezeli, hol van kamatozás végett elhelyezve? Nem ártana az ily közügyekről legalább évenként egy-egy jelentést közzétenni, mert különben elvész az összeg, s feledésbe merül a nemes cél. (Mv, 1877. jan. 14.)

Hasonló hangvételű és információ-tartalmú cikket közölt az *Erdélyi Híradó* is, 1877. ápr. 17-én. A cikk utolsó sorai: „Ezennel újólág felszólítjuk

mindazokat, akik ez ügyről valamit tudnak, a helyi sajtó útján köztudottá adni [az erre vonatkozó adatokat], mert bár távol van tőlünk minden gyanakodás, kénytelenek leszünk név szerint megnevezni azokat, kik a közügyet ily mély hallgatással vélik elősegíthetni.”

6. 4. 3. Kerekes Sámuel hozzászólásai

Eperjesi írásának hatására Kerekes Sámuel is tollat ragadott, aki bár csak négy éve volt Marosvásárhelyen, szívén hordozta a színházügyet. *Tereptsünk színházat* című írásának (Mv, 1877. márc. 18. és márc. 22.) foglalatát adjuk az alábbiakban.

Eperjesi cikkét ügyesen összefoglalta („a vidéki színészet mindaddig nem juthat zöldágra, míg a színigazgatók jobban meg nem rostálják a társulatot, s maga a közönség is nem hozza meg a kitelhető áldozatot a színészet érdekében”), majd a korábbi időkre emlékeztet, némi nosztalgiával. „Mikor a vár mögött felállított teátrumban folytak az előadások, egészen más szellemi és társadalmi élet volt Marosvásárhelyen. Az a természetes, egyszerű, keresetlen modor, mely társadalmi köreinket jellemezte volt, manapság már ki kezdett vetkőzni eredeti alakjából, s külföldi utánezatokban keresi mindennapi jelmezét, s maholnap divatbábokká formál.”

A következőkben a színészet felette nagy fontosságáról értekezik, mert hogy az a nyelvűvelésnek is „fontos emeltyűje”.

„Elismert szükség a művelt nemzeteknél a művészet minden kiválóbb ágazatának lehető felkarolása, s annyival inkább részesülhet ezen előnyben a színművészet, mert ez leghatalmasabb ábrázolással szokta feltüntetni az élet különböző változatait, esélyeit, a társadalom fény- és árnyoldalait, az erény diadalát, a vétek bűnhődését.

A világvárosokban hatalmas templomai emelkednek Thaliának. A nemzetek, fejedelmek, kormányok tekintélyes felkarolásban szokták részesíteni a színművészet felavatott csarnokait, s egyes városokat is láthatunk, melyek nem csekély áldozatot hoznak nemzeti színészetük érdekében.”

A közmondás – ’ki sohasem kezdí, sohasem végzi’ – erejével próbál hatni a város lakóira, s arra a néhány, kiemelt pozícióban lévő emberre, akik státusuknál fogva konkrét segítséget adhat(ná)nak a színházalapításhoz.

A cikk szerzője néhány retorikai fogást is alkalmaz, pl. másban keresi a hibát: „ha nem szorította volna egészen háttérbe nemzeti nyelvünket az

idegen nyelvek szokásba vett használata, ma városunkban a díszes királyi ítéltábla és Teleki könyvtár mellett a székely fővárosnak egy másik dísz: nemzeti vagy legalább állandó színház lehetne. A 'jó világban' nagyobb volt a vagyoni képesség, az áldozatkészség főurainknál, úgy mint a középosztálynál és köznépnél; (...) pedig ha csak nagyapáink szívükre vették volna a fiak és unokák szellemi táplálékáról való gondoskodást, ma már szép alappal bírhatna városi színházunk."

Az elszalasztott alkalmak szép sorát olvashatjuk: *ha* csak a hatvanas évek elejétől a város bizonyos büntetéspénzekből meghatározott százalékot erre fordított volna; *ha* az idegen hangversenyzőktől mérsékelt illetéket kasszíroztak volna; *ha* az itt működött színtársulatoktól adott összegű hozzájárulást kértek volna; *ha* a műkedvelő előadások bevételeit erre fordították volna – már szép összeg gyűlt volna össze. Amit jól gyarapítottak volna a tehetősebb polgártársak adományai is... *Ha* így, s *ha* úgy, akkor „ma már ezekkel rendelkezhetnénk, s a jól gyümölcsöző tőke kamatos kamataival még 15 évig ily módon növekedve, teljesen fedezné egy igényeinkhez mért állandó színház felállítását”.

Ha eddig nem, akkor legalább mostantól kezdve fogjunk neki, s „építsünk csarnokot a nemzeti színészetnek a székely fővárosban!”

Mi kellene hozzá? – „egy kis jóakarattal párosult szíves áldozatkészség (...), hogy ha mi nem is, legalább utódaink élvezhessék munkásságunk és igyekezetünk szellemi és erkölcsi hasznait”.

Végezetül a döntéshozókat is megnevezte: „első helyen városunk érdemes *képviselő-testületének*, köztisztelőben álló *főispánunknak* s azután *városunk összes műpártoló közönségének* szíves figyelmébe ajánlom ezen eszmét, melynek újra meg újra csak az a visszhangja: teremtsünk színházat!”

A következő lépés még mindig csak az elképzelések és a (s)óhajok szintjén mozgott. Szintén Kerekes Sámuel folytatta a gondolatmenetet – *Nem volt kiáltó szó a pusztában* c. írásával (Mv, 1877. márc. 22. és márc. 25.). A cikk főbb gondolatai, röviden.

A színházépítés gondolata régóta foglalkoztatja a város „közügyeire nézve irányadó köröket”, ám az ügy fel nem karolását „a közéletünkben oly sok zavart és hátrányt okozott egyenetlenkedésekben, társadalmi, politikai és felekezeti súrlódásokban véljük feltalálhatni”. – Magyarán: rajtunk, a város lakosain áll a dolog. – Amúgy a városban rengeteg „égető seb vár

orvoslásra közigazgatási, nevelési és társadalmi tekintetben”, de a szerkesztő most csak a színház-ügy lehetőségeit kívánja boncolgatni. A közelmúltban Csóka Sándor 100 forintot adományozott a színházalap számára. Ha ezt hozzácsapják az eddig összegyűlt 670 forinthez, és jótékonyági előadásokon további összegeket gyűjtenek, az lassan eléri az ezret, azt már kamatoztani lehetne. A jövedelmek kezelésére *színházi bizottságot kell felállítani*, az ügy iránt érdeklődő férfiak köréből. Amíg ez meglesz, addig a *városi tanács* – közelebbről a *képviselettestület* és a *közigazgatási bizottság* – gondja a pénzek kezelése.

A kolozsvári színház évi 15 ezer frt királyi segélyben részesül, ez Marosvásárhely számára is követendő példát jelent. Az építkezéshez a kormány hozzájárulását is meg lehetne szerezni, de a biztosabb pénzforrásokra kell alapozni. Valószínűleg „székely vérű főuraink és vagyonosabb polgártársaink sem késlekednének” az ügyet támogatni, de jótékony célú előadások bevételeire is számítani kell; még egy sorsjáték ötletét is meg lehet fontolni. Mindenek alapja viszont: „a jóakaró ügyszeretet és a lankadatlan kitartás”, ha ezek megvannak, akkor már csak három dolog kell: pénz, pénz és megint pénz. A szükséges összeg 50–60.000 frt, tekintélyes summa, de nem elérhetetlen. Nemrég katonai nyári tábor költségére adott a tanács 16 ezret, az akkor felhúzott fabódék azóta kihasználatlan állnak. Ha már „tudunk 16 ezer forintot egyszerre beépíteni fabódékba, hogyne tudhatnánk *egy pár évtized alatt* [!] kőépületet állítani a színművészetnek, melynek jótékonyágát – ha sorsunk kedvez – részint magunk, részint utódaink élvezhetik.” – Majd a jövő nemzedék nevelése felől közelítette meg a kérdést, kifejtve a színház erkölcsnemesítő hatását is: „tan- és nevelőintézeteink mellett az ismeretek fejlesztése legcélszerűbben egy értelmes szintársulat jeles előadásai által eszközölhető”.

S hogy szavainak nyomatékot szerezzen, máris 100 forintot ajánl az alapjára, hasonló cselekedetre buzdítva az olvasókat is.

Négy nap múlva újabb cikk jelent meg színházügyben: *És mégis csak a színház!* Szerzője a Szerkesztő, azaz Kerekes Sámuel. Örömmel nyugtázza, hogy megmozdult a város választott testülete és jótékony eszmecsere alakult ki a hivatal és a polgárok között: „rajta, karoljuk fel az eszmét lelkesen, nehogy valamely véletlen miatt megint feledésbe merüljön a színház ügye.” A cikkírónak tudomása van arról, hogy a polgármester asztalán van egy

névsor, s nemsokára összehívják a színházi *enquête*-et. – A szó tanácskozást jelent (*ankét*), itt azonban tanács, bizottság értendő.

Reményei szerint a bizottság mihamar összeül, s érvényt szerezhetnek a 'tekintélyes polgárok' ígéretének is, akik nagyobb összegeket ajánlottak színházalapításra. Ideje lenne a tőkeerősebb intézésnek, mert ami eddig volt – telenként két öl ingyen tűzifát adott a város a színház számára –, az kevéske, mert „ilyen szubvenció mellett még nem melegekdedhet fel a színművészet műzsája városunkban”. (*Mv*, 1877. márc. 29.)

Megelőlegezzük: az *ingyen tűzifa* motívuma még többször előfordul a későbbiek során, dicsérő ('lám-lám, segítettük a színügyet') vagy fumigáló ('csak ennyire volt képes a hatóság?') hangsúllyal... [Pl.: a városi tanács „az évek óta sürgetett 600 frt évi segélyt sem adja meg a színészeknek, hanem ad évenként 3 öl tűzifát. Egyebet semmit. Ettől ugyan a színügy fel nem melegszik a városunkban soha.” (*Erdélyi Híradó*, 1879. febr. 13.)]

A támogatás témájának melegen tartása azt eredményezte, hogy 1877. április 17-én, a társulat vendégeként fellépő Molnár György *a városi színházi alap javára lépett föl a Don César de Bazan* c. színdarabban; az előadás 57 forintot hozott az alapnak. – A nyár folyamán sikerült még kisebb összegeket gyűjteni. Jún. 24-én a kereskedő ifjak zártkörű táncestélyt adtak a színházi alap javára, amelynek mérlege: kiadás 301 frt, bevétel 341 frt. A két összeg különbözete „a tekintetes polgármester úr kezeihez kézbesített”. (*Mv*, 1877. júl. 1.)

„Elvárjuk a színházi *enquête* összehívását, hogy aztán még hozzászólhasunk színügyünkhöz.” (*Mv*, 1877. ápr. 22.) – Ugyanebben a számban, egy másik cikkben többek között azt pedzi a szerkesztő, hogy a színházalapítás ügye „köztisztelőben álló *főispánunknak* van leginkább hatalmában az életre való eszmét felújítani, s az 'ígét testté' alkotni”.

Kerekes többször sérelmezi, hogy a bizottság még nem ült össze, s hogy az állandó színház ügye nem haladt semmit; gyakran lovagolja meg a kedvenc vesszőparipáját, fontoskodik, érvel, veszekszik: pl. *Marosvidék*, 1877. jún. 17., aug. 19. és 26.; de a másik hírlap is fölemlgette, hogy a bizottság még nem ült asztalhoz (lásd *Erdélyi Híradó*, 1878. jan. 15.).

6. 4. 3. 1. Ugyanaz, élesebb hangon

Novemberben újabb cikk, szintén a lap felelős szerkesztőjétől: *Elaludott-e egészen a színházügy városunkban?* (Mv, 1877. nov. 25.)

A második bekezdés már magas hangon szól: „Kimagyarázhatatlan hanyagság, csökönyös hátramaradás, megátalkodott közöny, kishitű féltékenység, szándékos halasztás, megbocsáthatatlan feledékenység vagy mi lehet az oka azon semmittevésnek, mely színházügyünk érdekében annyira szembe-tűnően mutatkozik?” – Indulatos szerkesztőnk tovább emeli a hangját, s számon kéri azt a 40 ezer forintot, melyet 1863-ban a boldog emlékű legid. gr. Teleki Domokos íratott alá a vidéki és helybeli értemiséggel a színház építésére, ki akkoriban még gyűléseket tartott az építendő színház tárgyában. – Kerekes Sámuel (a továbbiakban K. S.) valamely tervrajzokról is tud, melyeket gr. Toldalagi Ferenc készíttetett a saját költségén Bécsben, s amelyek a mai napig „egyik tekintélyes képviselőnk birtokában vannak”. (E két motívumról lásd még: Mv, 1877. ápr. 22.)

K. S. szerint Teleki gróf azért lépett vissza a közügyektől, mert nem őt, hanem Berzenczey Lászlót választották képviselővé. – Már akkor is sikerült az egyéni sérelmeket a közügyekbe befolyatni?!

„A cél magasztossága, még a hatvanas évek elején megteremté az üdvös mozgalmat, s az ívre jegyzett főurak csak páholy-jogot kívántak az aláírott ezrekért, melyeknek rendes taksáját évenként külön fizették volna, s nem volt annyi életrealitás akkori intéző férfiainkban, hogy ezt a lelkes kezdeményt melegében igyekeztek volna keresztülvinni. Most már nyomasztóan megváltoztak a viszonyok, ki kezdett halni az áldozatkészség (...), minden felől a pénztelenség ördöge vicsorgatja fogát, hol valamit tenni kell a köz érdekében.”

Majd újabb számonkérés és kérdések válasz nélkül: „Hát a szesz- vagy kövezetvám miniszterileg engedélyezett évi jövedelemből történt-e bár hat év óta valami részlet-jutalék a színházi alapra? (...) Hát az az alvó színházi enquete azért nem ébredhetett fel, hogy a színház ügye lappangva várja a jobb jövődőt?! Hunyd be a szemed, jámbor közügyi munkás, szerény hírlapíró, s ne tudj, ne láss, ne hallj, ne szólj, nehogy a figyelmeztetés által nyugtalanítsd azokat, kik évek óta fátyolt vetettek a közművelődésünket közelről érdeklő kérdésre! (...) Vajon mikor pislog derengőbb hajnalpír városunkban Thalia egére?!”

Ma már tudjuk a választ: el kellett telnie még 69 évnek a „derengő hajnalpír” koráig, s ahhoz, hogy a városnak *saját színtársulata* legyen. De ne ugorjunk akkorát, nézzük tovább, miként próbálták megoldani a színház-ügyet négy-öt generációval ezelőtt.

Ajtai Mihály polgármester a következő lapszámában (1877. dec. 2.) válaszolt, s a replikában idézte az alábbi elszámolást, mely a másik lapban, az *Erdélyi Híradó*ban 1877. ápr. 21-én jelent meg.

„Nyilatkozat

Miután az *Erdélyi Híradó*ban és a *Marosvidéken* felszólalások tettek a marosvásárhelyi színház-alap állásról felvilágosítás tételre: alul írott hivatali kötelességének ismerte ezen közérdekű tárgy valódi állásáról meggyőződést szerezni, minek folytán köztudomásra hozza:

1-ször azt, hogy 1858-ban gyűlt a színház-alapra 187 pengő vagyis osztrák értékben 196 frt 35 kr, mely azóta kamatoztatván egy 1877 évi július 1-én lejárandó váltó szerint (melyre nézve azon nyilatkozat tétellett az azzal tartozó úr által, hogy akkorra a pénzt be fogja fizetni), 604 frt 37 kr [értéket tesz ki], mely a színház-alapot képezi, s befizetés után takarékpénztárilag fog kezelteni.

2-szor. A takarékpénztárba tett összeg, mely 1876. évi dec. végéig esedékessé vált kamataival teszen 171 frt 73 kr-t.

3-szor. A folyó hó 17-én tartott színelőadásból bevett s kamatozásra takarékpénztárba helyezett 57 frt 95 kr.*

Összesen: 834 frt 5 kr.

Marosvásárhely, 1877. április hó 19-én

Ajtai Mihály
polgármester”

* 1877. ápr. 17-én Csóka Sándor társulatának idején, Molnár György vendégjátékával adatott a *Don César de Bazan* c. színjáték. Az előadás bevétele volt 154 frt 20 kr. A költség (38,31) levonása után maradt összeget megfelezték, az így kapott 57 frt 95 krajcárt Csóka az illetékes helyre beszolgáltatta. (*Erdélyi Híradó*, 1877. ápr. 19.) – A színházi alap javára történt felajánlás ötletét K. S. magának vindikálta az Ajtainak írt duplika második részében (*Mv*, 1877. dec. 16.).

Ha jól értettük, akkor 3 összegről van szó: az első egy magánszemélynek van kiadva, kamatoztatásra (közpénzről lévén szó, ez legalábbis kérdéses, ha ugyan nem elfogadhatatlan!), a második összeg származásáról nem tudunk, de bankban van és kamatozik, a harmadik pedig áprilisban jött be, adományból.

Ajtai Mihály polgármester Kerekesnek adott válasza a *Marosvidék* 1877. dec. 2-i számában jelent meg. Hivatkozik arra, hogy áprilisban közzétette a színházügyre vonatkozó pénzek helyzetét, s jelzi, hogy a hatóság csak a „2. és 3. pont alatti összegek kezeléséért felelős, mivel csak azok adattak rendelkezése alá”. Az első összeg „egy előkelő polgár kezelése alatt áll, kinek az *előjáróság tudta nélkül*” adatott át 1858-ban a 187 pengő, amely azóta már 604,37 forintra szaporodott. Ezért az összegért az előjáróság felelősséget nem vállal; a pénz azonban nincs veszélyben, mert a nevezett atyafi kezekedik, hogy a pénz meglesz, merthogy váltó van róla. (Erről az összegről alább még szó lesz!) Az áprilisi 834,05 ft helyett most már 917,33 ft van, mert a kihelyezett összeg 18,13 forintot kamatozott, s „az itten működött színtársulattól” novemberben még befolyt 19 ft.

A K. S. által emlegetett 40 ezer forint hollétéről nem tud, ám e tudósítás alapján az „a vélelme támadott, hogy t. Kerekes Sámuel látta az arról szóló adatokat, mert fel nem tehetem, hogy anélkül írta volna fenti sorait; kérem tehát legyen szíves engemet útba igazítani, hogy azok hol feltalálhatók, mert én azonnal lépéseket teszek azok átvételére.”

S ha Kerekes olyasmit hallott, vagy valakik 20, 30, 40 forintokat ajánlottak fel e nemes célra, akkor írásbeli megerősítést is kellett volna szereznie az ajánlatról. – Magyarán: ígéretekre és szóbeszédre nem lehet alapozni. Egyúttal elvárja, hogy K. S. is befizesse azt a 100 forintot, amit az ominózus cikkben megígért. A *szesz- és kövezetvám évi jövedelmét pedig nem lehet másra használni, mint amire rendelve volt* – írta a polgármester, de egy ilyen hivatalos évrre még nem lehet mérget venni. Ezt egy jóval *későbbi*, a város járdáiról és utcáiról szóló újságcikk bizonyítja. „Nagyon kérjük a belügyminiszter ő nagyméltóságát, vesse végét rendeletileg a felelőtlen gazdálkodásnak, és mondja ki határozatilag, hogy a kövezetvám bevétele semmi egyébbre nem fordítható, mint kövezésre; mert valóban szégyen és gyalázat, hogy az évek hosszú sora óta is minden látható eredmény nélkül szedett drága kövezetvámok mellett is Marosvásárhelynek van a legnyomorultabb kövezete.” (*Mv*, 1879. júl. 29.)

Majd utalva K. S. szemhunyasos költői képére, arra kéri a szerkesztőt, hogy tartsa nyitva a szemét: „tudjon, lásson, de írjon igazat”. A hivatali könyveit szabály szerint vezetük, arról bárki meggyőződhet, a színházi *ankét* összehívását „azon körülmény gátolta, hogy az 1863. április 13-án tartott ülésen tisztázandónak határozott alapszabályok és aláírási ívek meg nem találtak”.

A polgármester így zárja levelét: ennyit tartott szükségesnek a „fellármázott közvélemény megnyugtatóra nyilvánosságra hozni, s ezzel egyszerűsre mind a további vitakozást részemről befejezettek nyilvánítani”.

K. S. azon melegiben is kommentálta a polgármester szavait, sürgetve pl. az *ankét* mielőbbi összehívását, hogy az kézbe vehesse a színügy vezetését. Merthogy a művelt közönség, meg a nemzeti színészet stb., s ha a színházi bizottság meglenne, akkor Szathmáry nem űzhetne komédiát a marosvásárhelyi hálás színpártoló közönséggel... (utalás egy akkori vitára).

Egy héttel később (*Mv*, 1877. dec. 9.) K. S. újabb cikket közölt, a saját szempontjai szerint magyarázva a színház ügyét. Az *ankétot* – úgymond – Ajtai úr nagy társaság előtt ígerte meg, tehát tessék azt mihamar összehívni; hogy még nincsen meg, „abban én mulasztást látok, melyet színházlátogató közönségünk érdekében és a nemzeti színművészet nevében minden szó nélkül nem hagyhaték!”

A válasz második és harmadik részében (*Mv*, 1877. dec. 16. és dec. 23.) jobbra a régi érvek szerepelnek: a kolozsváriak nyaranként Nagyváradra mennek, emiatt kellene nekünk állandó színtársulat; a város nagylelkűen segít, a társulatoknak juttatott két öl tűzifával. Majd egy sóhajtatás: *ha* 1863-ban a városi hatóság fölkarolta volna az ügyet, azóta már színház lenne... Ennek alapján a mai olvasó is felsóhajthat: *ha* 1877-ben K. S. és Ajtai meggyeztek volna, s ha a kisegér a tejet meg nem itta volna, a mi mesénk is véget ért volna.

A korábbi motívumok egyik részletét is megtudhattuk: a tervrajzok dr. Knöpfler Vilmos képviselő birtokában vannak; a színházügyet pedig a Berzenczey László által keltett hangulat térítette mellékvágányra... „Akkori időben a boldog emlékezetű gr. Toldalagi Ferenc, gr. Lázár Mór, gr. Teleki Domokos, br. Bálintitt József mindmegannyi színügy-barátok igen sokat tettek és tehettek volna színügyünkben, ha a vezérférfit (gr. T. D.) annyira el nem idegenítük városunktól a képviselő-választások felkorbácsolt szenvedélye által.”

A szesz- és kövezetvám ügye pedig – K. S. tudomása szerint – különbözik attól, amit Ajtai úr állít, ui. „a pálinka jövedelem kétharmada (mintegy 1600 frt), miniszteri leirat szerint 'kaszárnya', 'színház-' és 'utca-nyitásra' lett volna fordítandó már évekkal ezelőtt”. Kaszárnya és kövezet lett, de színház nem. „Nemde, igazam van, polgármester úr?”

A mai olvasó hirtelenjében nem is tudja, kinek adjon igazat, Ajtai polgármesternek vagy a számonkérést eröltető szerkesztőnek.

A válasz természetesen megkerül, csak utána kell lapozni... Két információ is azt igazolja: Kerekes Sámuelnek volt igaza a szeszadó ügyében.

1. – Még K. S. megtelepedése előtt létezett egy erre vonatkozó tanácsi határozat: a városi képviselő-testület október eleji gyűlése teendőként kijelölte – többek között – „egy *állandó színház építését a Deák Ferenc utcai sétány felső végénél*. A javaslat egyszersmind kijelöli a forrást is, melyből e már-már elmaradhatatlan kiadások fedezendőek lennének, és pedig a városi *szeszadóztatás* behozatalában, oly formán, hogy minden, a város területén elárúsítandó szesz (egy kupa után számított) minden fokától egy fél o. é. [osztrák értékű] krajcár szedendő, a város területén levő szeszgyárak pedig állami szesz-adójuk 10%-át fizessék a város pénztárába.” (*Székegy Hírlap*, 1869. okt. 9.)

(Deák Ferenc utca = volt Poklos utca. Először a Poklos-patak hídjától a főtér közepéig, vagyis a Széchenyi térig terjedt. A mai főtér alsó felének Ugron Gábor térré nevezésével és a Poklos-patak felőli résznek a Sándor János utcához való csatolásával csak egy kis része maradt meg, amit Deák Ferenc térnek neveztek el. [*Vígh*: 65])

2. – 'Árgus' – azaz Sándor Kálmán – egyik, témába vágó cikke is szóba hozta az ominózus pálinka-árusítás jövedelmi adóját, melynek egyharmada színházi célra kéretett. Nota bene: Árgus nem 1600 forintot említett kétharmadként, hanem 16 ezret, aminek a fele évi 8000 forint lenne, de „ebből az alapból még 8 krajcár sem adatott színügyre”. (*Mv*, 1878. jan. 17.)

Ebben az időszakban K. S. gyakran döngeti a palánkot a téli szesz pártolása ügyében (pl. *Mv*, 1878. máj. 27.). A motívum más szerzőnél is előfordult. 'Árgus' szerint a város (amelynek csak egyetlen 'színházjáró közönsége' van) nem bír meg két szezont és társulatot, ezt a nagyobb városok – Debrecen, Arad, Kolozsvár – példájával bizonyítja: egyik helyen sincs télen-nyáron állandó játék. „Ha a nyári színészet jól megy, rosszul fog

menni a télnek. Minden érdekünk azt parancsolja, hogy *télire állandósítsuk a magyar színészetet.*”

Az elv alkalmazásának egyetlen akadálya a megfelelő helyiség (magyarán: a *kőszínház*) hiánya. – Erről nem egyszer írt már K. S., de mint egybűtt olvashattuk, az *Erdélyi Híradó* szerkesztője ezt a megoldást korainak tartotta, s a *kőszínház* építésének elhalasztását javasolta.

A viták természetrajza szerint a vélemények különbözősége fékezi az egyezkedést, és elodázza a döntést.

A sajtó vitáktól hangos, a színházügy pedig stagnál. Ami van: totojázás, meg nem értés, eltérített érdekek, felelősség áthárítása stb., vagy ahogy egy korabeli szerző írta: az „indifferentizmus hálózatából nem tudunk kibontakozni”.

A helyzet nemcsak Marosvásárhelyen ilyen. Két évvel korábban a kolozsvári színház életében is volt egy hullámvölgy, amelyet a színházi választmány nem tudott megoldani: „a színház állandósítása kérdését ’concurus’ útján kívánták elejteni, s az egyéni súrlódások, a színtársulat tagjai közt elharapózott viszály fájdalommal tölti el még a vidéki olvasó kebelét is, hát még mi lehet ott a központon, a nyilatkozatok bőtermő hazájában?” (*Erdély*, 1875. febr. 18.)

A mai olvasó elmélázhat azon, hogy a viszálykodás Árpád apánk óta tart-e, avagy csak a törökök átka fogant meg, s vajon ezek az okok miért rontják még ma is a (színházi) közállapotokat?

Egy pillanatra térjünk vissza arra a bizonyos, magánszemélynek kiadott összegre. 1877-ben úgy tudták, hogy egy előkelő polgárnak adtak 1858-ban 187 pengőt, amely aztán 19 év alatt 604,37 forintra szaporodott. A pénz még két év múlva sem került vissza a helyére!

Egy másik hírlapban (*Erdélyi Híradó*, 1879. márc. 29.) az eddigihez hasonló változat olvasható, pillantsunk bele. – „A színházi alapra vonatkozólag a polgármesteri jelentésben említés van arról, hogy annak egy része (681 frt) Nagy úrnál van, és felszólamlás történt, hogy ez az összeg nincs kellőleg biztosítva. Illetékes helyről felkérettünk annak kijelentésére, hogy a kellő biztosíték megadása nem Nagy úron múlt, aki erre nem is volt felszólítva, de hajlandó volt eddig is – és hajlandó most is – ezt az összeget telekkönyvileg, vagy ha kívánják, takarékpénztári váltóval biztosítani. A színházi alapból Tolnay Gábor úr adott volt 1854-ben 160 fo-

rintot Nagy úrhoz kölcsön [az évszám és az összeg nem azonos az eddigi adatokkal], és ez az összeg azóta egy ideig 6%-kal, most már 8%-kal kamatozott, és a váltó minden félévben megújított, s a kamatos kamatokkal már 681 forintra nőtte ki magát. Ez év elején újított meg újólag a váltó a polgármester és a tisztű ügyész közbejövetele mellett, 8% kikötésével. A váltó lejáratű ideje 1879. július 4-én lesz.” – Bár kétségtelen, hogy magánszemélyeknél is biztos helyen van a pénz (különösen akkor, ha az telekkönyvileg is biztosítva van), ám a közpénzeknek a közintézeteknél van a helyűk, ezért az anonim cikkűró arra kéri a polgármestert, a ’köztisztetben álló’ Nagy urat, valamint a ’létező, de semmit sem tevő’ szűni választmányt, hogy intézkedjenek a pénz biztonságba helyezéséről. Sándor Kálmán – aki K. S. helyett vezette a *Marosvidéket*, annak szabadsága idején – július 4-én, a váltó fent emlegetett lejáratű határűdején visszatért a témára, és kérte az összeg bankba való elhelyezését; ezzel is jelezve: a közönség követű a közpénzek kezelését, és napirenden tartja a színház ügyét.

Ugyanő – Sándor Kálmán – más alkalommal is kifejtette a véleményét. Kritikával illette a város közönségét a sok, lelkesedéssel indított, de hamar felhagyott kezdeményezésért. Példának az önkéntes tűzoltó-egyletet említette, amely évekig csak papíron létezett, s el kellett jönnie az 1876-os nagy tűzvésznek, hogy végre továbblépjen a szervezés. A tanulság: nem várhatjuk a sültgalambot, a magunk lábán kell megállnunk; össze kell fognunk, az összefogást pedig állandósítani kell, mert különben elszáll a lelkesedés. (*Mv*, 1879. máj. 23.) – Szép és nemes gondolatok sorakoznak a háromhasábos cikkben, de a mai olvasónak az a véleménye: dedapáinkban túlbuzgott ugyan a jószándék, de a megvalósításig nehezen jutottak el. Erre a halogató, tehetetlenkedő, fejkarakó, Pató Pálos életstűlusra alkotta meg a 20. századi magyar ember a *szuttyogás* szót... (Szerfőlött könnyű dedapáinkat rövid úton helyre tenni, de félős, hogy napjaink égető gondjait mi is hasonlóképpen kezelűk.)